

Секція 4. Цифрові технології в освітніх та наукових процесах

Коваленко Дмитро Іванович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ УСТАНОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ефективна діяльність закладів вищої освіти та їх позитивний вплив на соціально-економічний стан країни, духовну культуру нації можлива за умов стабільного та максимально необхідного забезпечення їх матеріально-фінансовими ресурсами для реалізації всього комплексу навчально-методичних, науково-дослідних та виховних завдань.

Джерела та обсяги фінансування закладів вищої освіти залежать від їх організаційно-правової форми, соціально-економічного стану та грошово-кредитної політики держави, податкового законодавства, конкурентоспроможності та інших факторів, які регулюють бюджетну політику у сфері освіти.

Закон України «Про вищу освіту» окреслює джерела фінансування вітчизняних закладів вищої освіти (рис. 1). Фінансування діяльності державних та комунальних закладів вищої освіти здійснюється відповідно за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Фінансування здійснюється на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів. Законодавчо уможливлено фінансування цих ВНЗ за рахунок інших джерел, які не заборонені законодавством. Приватні заклади вищої освіти фінансуються за рахунок коштів засновників та інших джерел, не заборонених законодавством.

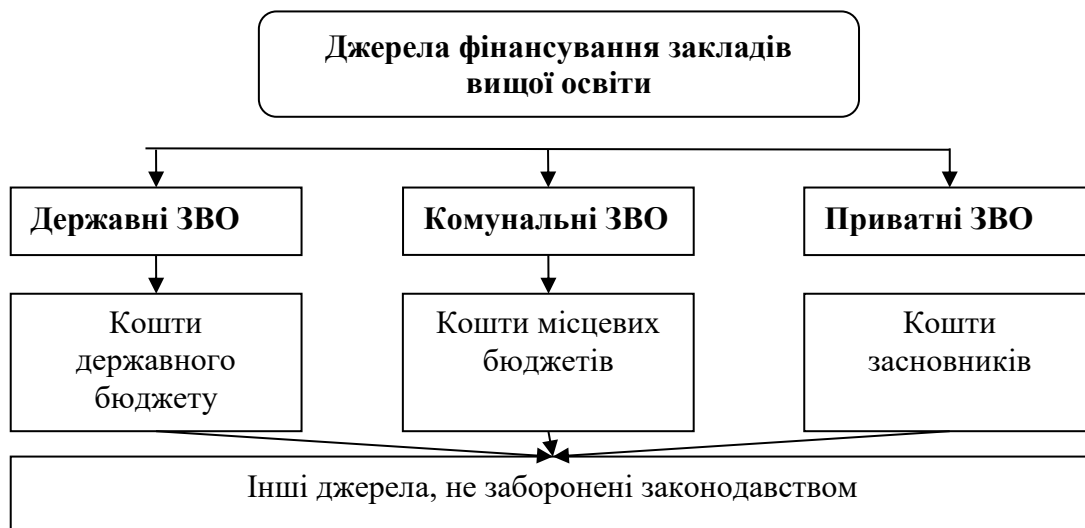

Рис. 1. Джерела фінансування закладів вищої освіти в Україні

Джерело: побудовано за даними [1]

Вагомим джерелом фінансування діяльності державних закладів вищої освіти є кошти державного бюджету, спрямовані на формування загального фонду бюджету закладу освіти та спрямовуються на підготовку фахівців у межах державного замовлення та проведення науково-дослідних робіт. Фінансування також здійснюється на рахунок коштів спеціального фонду, який формується за рахунок коштів, отриманих закладом вищої освіти як плати за підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації фахівців, надання додаткових освітніх послуг та здійснення іншої фінансово-господарської діяльності згідно чинного законодавства.

До кошторису закладу вищої освіти обов'язково включаються витрати, пов'язані з розвитком матеріально-технічної і лабораторної бази, із забезпеченням ліцензованими програмними продуктами для провадження освітньої і наукової діяльності, а також з проходженням виробничих і переддипломних практик здобувачами вищої освіти [1].

Представлені дані свідчать, що більшість сподівань, пов'язаних з прийняттям в 2014 році нового Закону України «Про вищу освіту», не справдились. Недосконалий менеджмент та брак фінансування поглибили

кризу у сфері вищої освіти. Проблема фінансування полягає не тільки у дефіциті коштів, а й в необґрунтованості його механізмів.

Концепція освітньої реформи, розроблена за міністра Квіти С., містила положення, згідно з якими фінансування вищої освіти має бути спрямоване і розподілене за чотирма фондами: базове фінансування (за результатами діяльності закладу освіти), соціальний фонд (академічні та соціальні стипендії), фонд розвитку (кошти для капітального та інституційного розвитку) і фонд державної цільової підтримки (фінансування здобуття освіти пільговими категоріями населення). Але проблема наповнюваності цих фондів не зникла.

В подальшому в межах освітньої реформи планувалось надання закладам вищої освіти бюджетного фінансування за певною формулою, показники якої обговорюються сьогодні і охоплюють кількість студентів, співвідношення цін освітніх послуг за спеціальностями та якісні показники діяльності закладів освіти.

Фінансові аспекти сучасної освітньої реформи передбачають «адресне розміщення державного замовлення», суть якого полягало у тому, що вступник, який здобув право навчатися за кошти державного бюджету самостійно обирає заклад вищої освіти і відповідно до нього спрямовується бюджетне місце. Нині наслідки цієї реформи дозволили лише здійснити рейтинг закладів вищої освіти та пріоритетність профілізацій. І навіть заклади вищої освіти, які користуються найвищим попитом, сьогодні відчувають гострий дефіцит фінансування. В цілому фінансування залежатиме від контингенту студентів і не впливатиме на якість освіти.

Доцільно зазначити що, середня вартість підготовки одного студента-бюджетника бакалаврату у 2015 році складала 28,4 тисяч гривень на рік, а у 2016 – 30,6 тисяч гривень [2]. Це зростання не адекватне підвищенню заробітної плати науково-педагогічного персоналу,

комунальних та енергетичних тарифів за ці роки. Тому керівники закладів вищої освіти вимушені вишукувати резерви зменшення цих витрат шляхом ущільнення навчального навантаження та зменшення чисельності НПП, скорочення тривалості навчального процесу і все частішого впровадження в практику «енергетичних канікул» тощо. Зрозуміло, що такі заходи безпосередньо спричиняють погіршення якості вищої освіти.

Використання застарілих нормативних документів (Постанова КМУ №1134 від 17 серпня 2002 р., наказ МОН №450 від 07.08.2002), які регулюють чисельність НПП та їх навантаження, вже давно призвело до махінацій та фальсифікацій обліку в закладах вищої освіти, а за кількісними показниками діяльності НПП втрачається якість освіти.

Розвиток форм недержавного фінансування має певні обмеження із різних причин. Основною перешкодою надання фінансової допомоги підприємствами та фінансовими структурами є непрозорість бюджетного процесу як на рівні окремих навчальних закладів, так і на місцевому рівні. Громадським організаціям чи благодійним фондам важко вступати у контрактні відносини з навчальними закладами, оскільки вони не можуть наймати працівників для виконання професійних завдань. Використання механізмів кредитування освіти також є обмеженим [3].

Вступники, які не отримали можливість навчатися за кошти державного (місцевого) бюджету обирають заклади вищої освіти не найвищого рейтингу, а які пропонують доступну (іноді мінімальну) вартість навчання. За таких умов велика вірогідність того, що вони також здобуватимуть освіту недостатньої якості.

Недостатніми темпами розвивається освітнє кредитування, основними характеристиками якого мають бути довго терміновість та низька процентна ставка, відсутність застави та цільовий характер [4].

Висновки. Таким чином, вдосконалення системи фінансування закладів вищої освіти полягає у оптимізації державного та приватного

фінансуванням з використанням різноманітних джерел та інструментів. Для цього необхідно здійснювати розширення джерел фінансування закладів вищої освіти шляхом запровадження додаткових послуг, сприяти розвитку меценатства та активізації спонсорської допомоги, а також освітнього кредитування.

Література

1. Про вищу освіту: Закон України від 1.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page7>
2. Панич О. Реформа фінансування вищої освіти: на що слід звернути увагу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/1068-reforma-finansuvannya-vishchoji-osviti-na-shcho-slid-zvernuti-uvagu>
3. Касич А.О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу / А.О. Касич, В.А. Циган [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2587>
4. Білінець М. Ю. Освітні кредити як джерело фінансування вищої освіти: світова практика та українські реалії / М. Ю. Білінець // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 15. – С. 34-38.